

Zabawa we wspomaganie rozwoju dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

STRESZCZENIE

Słowa kluczowe: interakcja, rodzic, terapeuta, terapia dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, wczesne wspomaganie rozwoju dziecka, zabawa, zaburzenia ze spektrum autyzmu.

Założenia teoretyczne

Teoretyczne podstawy badań własnych stanowią ustalenia dotyczące istotnych cech definicyjnych zabawy, jej funkcji oraz argumentów potwierdzających znaczenie zabawy dla rozwoju dziecka. W pracy wyjaśniono istotę spektrum autyzmu, opisano koncepcje wyjaśniające patogenezę spektrum autyzmu, a także ukazano specyfikę zabawy dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Uznano, że wczesne wspomaganie rozwoju dziecka „jest procesem planowych i systematycznych oddziaływań mających na celu ukształtowanie takich wzorców interakcji między opiekunami a dzieckiem, które najbardziej sprzyjają usprawnianiu jego funkcjonowania fizycznego, psychicznego i społecznego. Oddziaływania prowadzone są przez zespół specjalistów w ścisłej współpracy z rodziną i obejmują dzieci zagrożone niepełnosprawnością oraz niepełnosprawne od chwili wykrycia zagrożenia lub stwierdzenia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole” (Twardowski,2022). W pracy dokonano analizy dyskursów wczesnego wspomaganie rozwoju oraz nurtów terapii dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

Problemy

Przedmiotem podjętych badań jest zabawa we wspomaganie dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Badania ukierunkowano na poszukiwanie odpowiedzi na następujące problemy badawcze: (1) jak przejawia się rozwój dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w kontekście aktywności zabawowej? (2) w jaki sposób rodzice konceptualizują istotę zabawy i jej znaczenie dla rozwoju dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu? (3) w jaki sposób terapeuci konceptualizują istotę zabawy i jej znaczenie dla rozwoju dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu? Celem badań było poznanie i opisanie sfer rozwoju dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w powiązaniu z przejawami ich aktywności zabawowej, poznanie i opisanie sposobów rozumienia i definiowania zabawy oraz jej znaczenia dla rozwoju dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu przez rodziców i terapeutów, a także opracowanie rekomendacji dla praktyki pedagogicznej.

Metoda

Projekt badawczy uwzględniał dwa moduły. Oba moduły mieszczą się w orientacji badań jakościowych, oba zakorzenione są w paradygmacie interpretatywnym. Pierwszy moduł badawczy dotyczył rozwoju dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w kontekście aktywności zabawowej. W jego realizacji uwzględniono metodę indywidualnych przypadków. Drugi moduł badawczy dotyczył konceptualizacji istoty zabawy i jej znaczenia dla rozwoju dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu przez rodziców i terapeutów dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Dla jego realizacji zastosowano metodę fenomenograficzną.

Grupę badawczą stanowiły dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu oraz ich rodzice, a także terapeuci. Moduł pierwszy uwzględniał objęcie badaniami 15 dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Moduł drugi uwzględniał udział w badaniu rodziców i terapeutów dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, które uczestniczyły w badaniach w module pierwszym. W badaniach wzięło udział 15 rodziców i 15 terapeutów. Dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu objęte badaniem były podopiecznymi Niepublicznego Przedszkola z Oddziałami dla Dzieci z Autyzmem „Dalej Razem” w Zielonej Górze.

Wyniki

Rozwój umysłowy, językowy, emocjonalno-społeczny oraz motoryczny mają wpływ na rozwój zabawy dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Z analizy i interpretacji materiału badawczego wynika, że aktywność zabawowa dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu znacząco różni się od zabawy ich rówieśników w normie rozwojowej. Nie można jednak stwierdzić, że analizowana grupa dzieci się nie bawi. Zabawy dzieci ze spektrum są schematyczne, często odbywają się w izolacji, widoczne są w niej ograniczenia związane z wyobraźnią, umiejętnością kreacji. Dzieci mają trudności z rozumieniem zachowań i emocji partnera zabawy. Zabawa dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu zależy od poziomu ich funkcjonowania.

Badani rodzice konceptualizują zabawę jako przyjemność. Ich zdaniem to radośnie spędzony czas wolny, podczas którego dziecko rozwija się mimowolnie, bez wysiłku. Rodzice podchodzą do zabawy w sposób emocjonalny. Łączą ją z nawiązywaniem więzi rodzinnych. W rozumieniu rodziców aktywność zabawowa zaspokajania potrzeby emocjonalne, pozwala na ekspresję uczuć. Rozpatrując znaczenie zabawy dla rozwoju dziecka rodzice skupiają się na obszarach zaburzonych u dzieci ze spektrum autyzmu. Podkreślają znaczenie zabawy dla wszechstronnego rozwoju, ale szczególny nacisk kładą na

rozwój mowy, komunikacji i umiejętności społecznych. Wypowiedzi rodziców świadczą o tym, że codzienne działania terapeutyczne są dla nich ważniejsze niż zabawa. Dodatkowo opór i niechęć dziecka powoduje, że często rezygnują z zabawy, tłumacząc to frustracją, zmęczeniem i brakiem kompetencji. Z tego powodu częściej zamiast zabawy zabawkami, baraszkują, przytulają dziecko, by nawiązać z nim relację. Badani rodzice pozytywnie oceniają wsparcie ze strony terapeutów. Możliwość korzystania z kilku form pomocy, powoduje, że rodzice podejmują próby bawienia się w domu oraz czują się bardziej kompetentni w relacjach ze swoimi dziećmi.

Badani terapeuci konceptualizują zabawę jako aktywność, która niesie radość dziecku. Dzięki niej dziecko zdobywa doświadczenia, rozwija różne umiejętności, uczy się. Istotą zabawy jest to, że nie może być ono do niej zmuszane. Terapeuci wykorzystują aktywność zabawową oraz lubiane przez dziecko przedmioty i zabawki do nawiązania więzi terapeutycznej. Postrzegają oni również zabawę jako możliwość diagnozy umiejętności dziecka. Taki sposób doświadczania opisywanego zjawiska powoduje, że zabawa staje się głównie środkiem do osiągnięcia celów terapeutycznych. Wypowiedzi świadczą o tym, że terapeuci w zabawie z dziećmi korzystają z różnych nurtów terapeutycznych o sprzecznych założeniach. Stosują zabawy ustrukturalizowane zakorzenione w nurcie behawioralnym, ale również preferują zabawy charakterystyczne dla nurtu rozwojowego. Terapeuci ograniczają dzieciom używanie zabawek, które ich zdaniem prowadzą do nadmiernej stymulacji, a przez to do izolacji. Terapeuci wspierając rodziców ukazują im zabawy mające źródła w różnych nurtach terapeutycznych. Wypowiedzi terapeutów świadczą o tym, że doświadczenie zdobyte w praktyce jest najcenniejszym źródłem wiedzy na temat zabawy z dzieckiem z zaburzeniami ze spektrum autyzmu.

Rekomendacje dla praktyki pedagogicznej dotyczą uwzględnienia w kształceniu nauczycieli i terapeutów przedmiotów dotyczących zabawy z dzieckiem z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Bardzo istotne jest większe i skuteczniejsze wsparcie rodziców dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w zakresie wykorzystania zabawy w procesie wczesnego wspomaganie rozwoju.